

VIERA - ROZUM - INTERPRETÁCIA: TRI PILIERE SAADIOVHO OBRAZU ČLOVEKA

MÁRIA MIČANINOVÁ, Katedra filozofie a ekonómie PF UPJŠ Košice

MIČANINOVÁ, M.: Belief - Intellect - Interpretation: The Backbone of Saadia's Depiction of Humans
FILOZOFIA 57, 2002, No 8, p. 551

Saadia Gaon never thought much of academic discussions. His interest was rather in his contemporary, living in doubt and religious uncertainty. The author focuses on three conceptions - the backbone of his picture of a religious human being, namely belief, intellect and interpretation. Saadia's interpretation of belief and human intellect, based on the principles of Hebrew religion, underlines the specific Jewish understanding of belief, intellect and the interpretation itself.

Pozvánka na túto konferenciu sa stala pre mňa inšpiráciou nahliadnúť na dielo zakladateľa stredovekej židovskej filozofie z iného zorného uhla. Doteraz som ho vnímala ako mysliteľa, ktorý sa zaoberal predovšetkým náboženskými problémami, spôsob riešenia ktorých mal dôsledky pre konštituovanie stredovekej židovskej filozofie. Položila som si však otázku, čo bolo cieľom myšlienkového snaženia Saadiu ben Jozefa z Fajjúmi (882-942), tohto slávneho gaona rabínskej akadémie v Sure neďaleko Bagdadu, keď písal svoje respnsa, prekladal hebrejskú Bibliu do arabštiny, písal komentáre ku knihe *Zohar* i k biblickým knihám a najmä keď v roku 933 dokončil svoje neskôr významné dielo *Knih mienok a učení viery*.

Ak budem sledovať svoj doterajší uhol pohľadu na Saadiovu *Knihu mienok a učení viery*, potom by som mohla konštatovať, že je to dielo prinášajúce prehľad vtedajších názorov (mienok) týkajúcich sa vzniku sveta a jeho trvania, Boha a ideálneho správania človeka spolu s porovnaním obsahu princípov židovského náboženstva s islamskými a kresťanskými, t. j. s inými učeniami viery. Znamená to, že Saadia Gaon vo svojej knihe zdôvodňuje, prečo je Boh jeden, prečo boli všetky veci, ktoré existujú, stvorené, prečo dal Boh človeku prikázania, prečo je ľudská duša nesmrteľná, prečo treba veriť, že existuje zmŕtvychvstanie a spasenie človeka. Úmyselne opakujem slovo "prečo", aby som zdôraznila charakteristickú črtu Saadiovej knihy: systematický výklad danej témy v duchu jeho predchádzajúcich rabínskych komentárov a interpretácií, apelujúci prostredníctvom racionálnej argumentácie na racionálne pochopenia židovského náboženstva.

A kde zostal človek? Kde jeho pochybnosti a pocity? Možno tvrdiť, že Saadia Gaon napísal svoju knihu len s cieľom zdôvodniť pravdivosť židovského náboženstva? Bolo jeho cieľom len obstať v diskusii so zástancami iných učení viery? Vďaka téme tejto konferencie môžem na uvedené otázky odpovedať: Nie. Akademické diskusie neboli Saadiovým cieľom. Naopak. Jeho pochybujúci a v neistote viery žijúci súčasník ho priviedol na myšlienku zaoberať sa príčinou tých pocitov v duši svojich súčasníkov

i závermi rozumu, ktoré ich viedli ku skepticizmu a nakoniec podľa Saadia Gaona snád' i k neviere. Aby bola jeho kniha prístupná čo najväčšiemu počtu ľudí, napísal ju skôr ľahším než ťažkým jazykom, použijúc len základné dôkazy a argumenty, a nie ich ďalšie delenie ([1], 4).

Nechcem tu podrobne rozoberať celú *Knihu mienok a učení viery*. Pokúsim sa však sústrediť na tri pojmy, ktoré svojím významom sú podľa môjho názoru piliermi Saadiovho obrazu veriaceho človeka.

Prvý pilier: viera. Čo je to viera?, kladie si Saadia Gaon otázku v úvode svojej knihy. "Hovoríme, že je to pojem, ktorý sa vynorí v duši so zreteľom na skutočný charakter všetkého, čo sa chápe. Keď sa vynára vrchol skúmania a uchopuje sa mysl'ou a prostredníctvom toho sa získa a osvojí dušou, potom sa osoba stáva presvedčená o pravde pojmu, ktorý získala. Potom si ho uloží do svojej duše pre budúcu príležitosť alebo príležitosti v súlade s tvrdením Písma: 'Múdri skrývajú vedomosť', lež ústa pochábl'a - to skaza vzápätí' (Prís. 10:14) a takisto: 'Prijmi ponaučenia z úst jeho, jeho slová si vlož do srdca!'" (Jób 22: 22; [1], 14).

Je na prvý pohľad zrejmé, že Saadia Gaon pochopil vieru ako rozumový pojem, a preto ju aj definoval. Dospievame k nemu pomocou rozumu. Ako rozumový pojem je výsledkom poznávania, obsahujúceho ako zmyslové, tak i racionálne stupne chápania skutočnosti. Saadia Gaon sa však neuspokojuje s dovtedajším rozdeľovaním poznania na zmyslové a racionálne. Popri racionálnej špekulácii akceptuje aj racionálnu intuíciu. Tým však nekonečí. Vedomý si možných omylov rozumu, upozorňuje svojho čitateľa na nevyhnutnosť ďalšieho hľadania takého prameňa poznania, ktorý by zároveň poskytoval záruky, že je pravdivý. Za taký považoval autentickú náboženskú tradíciu. Dôvera v ňu je pre Saadiu rozhodujúca, pretože ona je schopná potvrdiť alebo vyvrátiť závery, ku ktorým dospejeme prostredníctvom zmyslov, rozumu aj jeho intuície ([1], 19).

Je to dobrá správa pre jeho skeptických súčasníkov, ale i odpoveď na etické úvahy o relativistickej herézii v 20. storočí, ktorej je vlastná všeobecná téza, že "... každé morálne a empirické presvedčenie treba považovať za rovnako pravdivé, rovnako dobré či správne, pretože niet jedného určujúceho kritéria na tvorbu takého morálneho kódexu epistemologického názoru, ktorý by bolo možno považovať za všeobecne prijateľný" ([2], 66).

Napriek možnosti, že naše zmysly i rozum môžu dôjsť k omylu, Saadia Gaon ich viedol k prameňu pravdy a istoty - k autentickému židovskej náboženskej tradícii. Na tomto mieste považujem za potrebné pripomenúť, že židovská náboženská tradícia je synonymum pre Tóru - päť kníh Mojžišových (ako písomnú) a pre Talmud (ako pôvodne ústnu) náboženskú tradíciu. Boh, Tóra a výklad Tóry (Talmud) sú tri hlavné a vzájomne sa prelínajúce autoritatívne štruktúry v židovstve. Boh v Tóre vyjadril svoju vôľu pre všetky časy. Mudrci ju vysvetľovali a aplikovali v konkrétnych historických situáciách. Výsledkom vzájomného vplyvu autorít je tradícia, ktorá sama má autoritatívnu štruktúru.

Ale vrátim sa späť k Saadiovi. Odkiaľ čerpal Saadia Gaon istotu, že postupuje správne? Myslím si, že istotu čerpal zo svojej dôvery v Bibliu ako v zjavenú pravdu. Boh nie je ten, kto implantoval do našej hlavy všetky neistoty a pochybnosti v otázkach viery, píše tiež v úvode k svojej *Knihе mienok a učení viery*. Boh nás prostredníctvom

Biblie nabáda dôverovať mu! Zdrojom neistoty a pochybností je naše vlastné myslenie, jeho chybné usudzovanie, tvrdí Saadia Gaon ([1], 10-11). Znamená to, že pre Saadiu bola viera výlučne rozumovým pojmom? Ba dokonca, že by odmietal vieru, ktorá nemá racionálne zdôvodnenie?

Pojednania z *Knihy mienok a učení viery*, ktoré sa zaoberajú dušou človeka (šieste pojednanie), jeho zmŕtvychvstaním (siedme pojednanie) a spasením (ôsme pojednanie), obsahujú dostatok argumentov na odmietnutie výlučne racionálneho chápanie viery. Napríklad preto, že v spomínaných pojednaniach sa stretávame s argumentáciou iného druhu než v ostatných pojednaniach. Popri citovaní z Biblie je pre ňu charakteristické odvolávanie sa na rabínsku tradíciu, ktorá napr. vieru v zmŕtvychvstanie považuje za podmienku spasenia človeka. Podobne v pojednaní o spasení sa Saadia Gaon dovoľáva najprv slov prorokov, ktorí nás vo svojich knihách dostatočne o ňom informujú. Svoju záľubu v podrobných analýzach každého princípu židovského náboženstva uspokojuje dôvodmi vyplývajúcimi nie z racionálnej špekulácie, ale zo **zázrakov**, ktoré uskutočnil Mojžiš a prorok Izaiáš ([1], 291). Dokonca sa neváha oprieť o autoritu Boha, keď uvádzajúc dôvod pre vieru v spasenie Izraela píše: "Tretí dôvod pre vieru v spasenie Izraela je ten, že Boh je dôveryhodný v Jeho sľuboch. Tak, ako píše Izaiáš: 'Tráva zoschne, kvet zvädne, ale slovo nášho Boha trvá naveky' (Iza 40:8). Ale ďalší dôvod je ten, že Boh už splnil, čo sľúbil našim otcom."

Uvádžam túto argumentáciu, aby som dokázala, že Saadia Gaon neodmietal rozumom nezdôvodnenú vieru. Nie je to len môj dojem, že dôvera v slovo Božie a v náboženskú tradíciu je iná než dôvera v zmysly a rozum človeka. V hebrejčine jestvujú dva rôzne výrazy pre vieru, ktoré sú obsiahnuté aj v hebrejskom preklade Saadiovho diela *Knihy mienok a učení viery*: "emunah" a "deah" (hebrejský názov Saadiovej knihy znie *Sefer ha-emunot ve-ha-deot*). Pre vieru, ktorú Saadia definoval, t. j. pre zdôvodnenú vieru, sa používa výraz "deah". Zakladá sa na kritickom preskúmaní a overení obsahu zjavenia. Ten istý výraz však používa Saadia aj vo vzťahu k našej dôvere vo filozofické a vedecké tvrdenia, resp. mienky. "Emunah" je viera ako dôvera bez dostatočného racionálneho základu. Je to stav mysle, ktorého základom je vôľové rozhodnutie. Chcem dôverovať, preto verím. Tým sa "emunah" stáva presvedčením. Rozum ju neobmedzuje, naopak, ona ovplyvňuje rozum [3].

Zdôvodnená viera (deah) sa zakladá na kritickom preskúmaní a overení. Až potom sa stáva presvedčením. Ak by som to chcela sumarizovať, potom by som povedala, že emunah je viera potvrdená a prijatá našimi citmi, Saadia Gaon doslova píše, že srdcom (duša človeka je miestom, kde má ukrývať svoju vieru), zatiaľ čo deah našim rozumom. Sú to rôzne viery toho istého človeka? Tým sa už Saadia Gaon nezaoberal.

Analýzu vzťahu rôznych vier urobil až Moses Maimonides, ktorý sa nimi zaoberal v kontexte trinástich dogiem židovského náboženstva. "Rambam prezentuje trinásť princípov ako dogmy v prísnom slova zmysle. Sú stanovené ako viery, o ktorých učí Tóra (najvyššia náboženská autorita v judaizme), prijatie ktorých je nevyhnutnou a dostatočnou podmienkou pre stanie sa súčasťou Domu Izraela a pre dosiahnutie podielu na budúcom svete." ([4], 233-4) Z tohto pohľadu je zrejmé, že židia nemohli súhlasiť s kresťanským trojjediným chápaním Boha. "Polemizujúci židia používali exegetické argumenty, pokúšajúc sa dokázať, že dôkazové časti z Písma, používané kresťanmi, boli

nesprávne chápané alebo filozofické, točiac sa okolo takých otázok ako Božie atribúty alebo absolútna jednoduchosť Boha. Židovskí autori tvrdili, že nemá zmysel veriť v trojjedinosť Boha, v ktorom je každá osoba iná, keď Boh sa charakterizuje ako absolútna jednota." ([5], 248)

Považujem za možné urobiť nasledovný záver: viera človeka bola pre Saadiu Gaona jeho dôverou v pravdu zjavenú Bohom prostredníctvom Biblie. Jej objektívnym základom je Boh, ktorý prostredníctvom Biblie oslovuje človeka a dodáva mu istotu vtedy, keď zlyháva jeho rozum. (Preto je rovnako prístupná ako intelektuálom, tak aj človeku, ktorý čerpá priamo z podobienstiev Biblie.) Ale pri chápaní viery ako dôvery je jasné, že Saadia Gaon akcentoval vnútorný stav mysle človeka obracujúceho sa k Bohu, a nie niečo nezávislé a existujúce mimo mysle človeka. Viera vyjadruje vzťah človeka k Bohu, nie Boha k človeku.

Druhý pilier: rozum. Ak Saadia Gaon vo svojom úvodne ku *Knihe mienok a učení viery* definuje pojem "viera", nemožno to tvrdiť o pojme "rozum". Používa ho samozrejme, predpokladajúc, že vieme, čo tým myslí, či už hovorí o pochybnostiach a skepticizme človeka, alebo o jeho istotách. Ako vyplýva z predchádzajúcej časti, rozum bol pre Saadiu Gaona zdrojom argumentácie iného druhu než viera. Ale vzhľadom na tvrdenie Biblie, podľa ktorého bol človek stvorený na obraz Boha, je síce jeho rozum svojím pôvodom tiež božský, ale môže sa myliť. Rozum sám pri správnom usudzovaní môže dôjsť k poznaniu pravdy, ktorá je totožná s obsahom povedala by som bezprostrednej viery (emunah).

V tomto kontexte považujem za vhodné zastaviť sa pri Saadiovom používaní racionálnych argumentov v jeho pojednaní o príkazoch a zákazoch. Za hodný pozornosti považujem fakt, že sa Saadia Gaon pri ich dodržiavaní dovoláva ako rozumu, tak aj úprimnosti človeka. Hneď v úvode tretieho pojednania týkajúceho sa príkazov a zákazov, t. j. náboženského práva, Saadia Gaon uvádza, že nás nimi obdaril Boh, aby svojim stvoreniam ukázal cestu k úplnému šťastiu a dokonalosti. I keď jeho súčasníci určite čítali Bibliu, predsa im Saadia Gaon nezabudol pripomenúť, že hlavnou požiadavkou Boha je, aby človek konal dobro. Je to požiadavka Boha, ktorý to chce, lebo je to dobré, ale aj požiadavka nášho rozumu, ktorý požaduje, aby si stvorenia navzájom neškodili. Keďže človek sám nevedel, čo je dobré a čo zlé, musel mu Boh prikázať to, čo je dobré, a zakázať to, čo je zlé. Sú to príkazy a zákazy obsiahnuté v Písme [6].

Isté je, že keď ide o zámyery Boha, Saadia ich nespochybnuje, nezávisle od toho, či niekoho rozumu vyhovujú alebo nie. Je to racionálna argumentácia? Keďže má logiku konzistentnú s princípmi Saadiovho židovského náboženstva, tvrdím, že áno, je. Ale nie je to filozofický racionalizmus, skôr náboženský, ktorý sa prejavuje dôsledným rešpektovaním vzťahu medzi východiskom argumentácie - Bibliou - a jeho závermi. Preto akúkoľvek racionálnu špekuláciu vždy podmieňuje autentickou náboženskou tradíciou, nie nejakými abstraktnými princípmi rozumu človeka. Výlučne v náboženskom kontexte sa zaoberá racionálnou argumentáciou. Pri rozmyšľaní nad svojím vystúpením na túto konferenciu som si uvedomila, že toto Saadia Gaon nikdy neurobil. Jeho analýzy viery nie sú odosobnené, je v nich nielen jeho rozum, ale aj jeho srdce. To, nad čím vo svojej

knihe rozmyšľa, sú na jednej strane jeho názory, ale na druhej strane ako viera jeho súčasníkov, tak i jeho vlastná.

V Saadiovom obraze človeka nehrá určujúcu úlohu jeho intelekt. Nie, rozum mu nechýba, ale dopĺňa ho cit. U Saadiu je obraz človeka nie abstraktný, t. j. racionálny, ale ľudský, trpiaci pochybnosťami, neistotou, skepticizmom, ale i vierou v Boha, ktorá je pre neho nielen záležitosťou rozumu, ale i srdca. Žiada sa mi dokonca povedať, že z uvedeného pohľadu je Saadia Gaon síce racionalista, ale z "iného cesta". Je to zjednotenie citu s rozumom. Prejavuje sa to v jeho naliehavom odporúčaní pochybujúcemu a istotu hľadajúcemu súčasníkovi neprestávať dôverovať v zjavenú pravdu, v Tóru i Talmud. Nemyslím si, že je by bolo výstižné hovoriť o nadradenosti viery rozumu alebo rozumu viere. Viera je pre Saadiu rovnako rozumová, ako je rozum naplnený pravdou viery. O racionálnej špekulácii ako o metóde skúmania nejakého problému Saadia Gaon nehovorí. Tieto postupy boli v jeho dobe ešte len na svojom začiatku. Nezašiel tak ďaleko ako stredovekí židovskí filozofi, najmä po Maimonidesovi, napr. Jozef ibn Kaspi, Levi ben Geršom alebo Moses Narboni, ktorí " .... stotožnili teológiu s metafyzikou, depersonalizovali židovský pojem Boha a považovali intelekt za podstatu človeka". Spolu s Maimonidesom interpretovali títo židovskí racionalisti Mojžišovo proroctvo ako najvyššiu formu filozofického poznania, akú človek môže dosiahnuť, a preto považovali Tóru za ezoterický, filozofický text. Obrazný jazyk Tóry vyjadruje podľa nich pravdy Aristotelovej fyziky a metafyziky. Zákony (právo) Tóry zakladajú najdokonalejší sociálny poriadok, v ktorom môže filozofická elita dosiahnuť dokonalosť a konečný cieľ ľudského života, poznanie Boha. ([7], 499-573)

Znovu opakujem, že ľudský rozum bez spoliehania sa na autentickú náboženskú tradíciu by podľa Saadiu Gaona nikdy nemohol dospieť k poznaniu pravdy. Tým sa líšia jeho názory od názorov židovských filozofov v 13. a 14. storočí. To už bolo obdobie presvedčené o možnostiach filozofie poznať pravdu a dokázať ju aj bez božej pomoci [16]. Viera aj rozum sa odosobnili a stali sa predmetom skúmania mimo rámca života človeka. Ale pre Saadiu Gaona to bol doslova sám život. Ako veľmi sa to v priebehu stredoveku zmenilo, to vyplýva aj zo Saadiovho presvedčenia, že konečné šťastie nemôže byť dosiahnuté len prostredníctvom filozofie. Spásu môže priniesť človeku len poznanie prichádzajúce od Boha. To je silne emocionálny záver. Musí zasiahnuť rozum každého veriaceho človeka, a to nielen v stredoveku. Myslím si, že práve prenikavý, nebojím sa povedať priam existenciálny zážitok, ktorý musí mať veriaci človek z úprimného snaženia o svoje spasenie, je dôvodom, prečo sa táto téma aj v 20. storočí stala prameňom veľmi vplyvných úvah o človeku. Je síce pravda, že pojem "zjavenie" zaradili niektorí židovskí filozofi, napr. Spinoza, ale i Mendelssohn, výlučne do oblasti viery, nie rozumu. Dôsledky však boli dramatické. Zneistili tým tradičný historický a objektívny základ zmluvy medzi Bohom a Izraelom tak, ako sa spomína v Biblii. Kto som a čo je môj život? - to je síce otázka, ktorú si položil Šlomo ibn Gabirol vo svojej *Korune kráľovstva*, ale ktorá sa musela okamžite stať aktuálnou po spomínanom presune zjavenia do oblasti viery. Je známa reakcia Rosenzweiga i Bubera, ktorí začali tvrdiť, že zážitok zjavenia bol dopriaty tým ľudom, ktorí o ňom hovoria vo svojich dielach. Zjavenie sa tak stalo subjektívnym fenoménom, ktorý sa stal aj "novým" základom chápania vzťahu zmluvy medzi Bohom a Izraelom. Považujem však za diskutabilné tvrdenie, že

Franz Rosenzweig ako človek veriaci v Božie Zjavenie" ... sa v mnohých aspektoch priblížil až ku kresťanstvu, javiac sa ako niekto, kto prešiel vnútorným krstom" ([8], 131).

Ale vráťme sa k Saadiovi, k obsahu zjavenia, ktoré sa snažil interpretovať svojim súčasníkom. To, ako ich učil chápať ho, tvorí tretí aspekt jeho obrazu človeka.

Tretí pilier: interpretácia. Z predchádzajúcich slov vyplýva, že to, o čo Saadia Gaon opieral svoje úvahy v diele *Kniha mienok a učení viery*, sú vlastne dve autority: Biblia - najmä Tóra - a Talmud. Je síce fakt, že v prvom pojednaní, keď sa zaoberá zdôvodňovaním tvrdenia, že všetky veci, ktoré sú, boli stvorené, sa objavuje Saadiova diskusia k filozofickým argumentom vzťahujúcim sa na tento problém. Z hľadiska celkového charakteru Saadiovho myslenia, ktorého vrcholom je nepochybne *Kniha mienok a učení viery*, ju však nepovažujem za určujúcu. Saadia bol rabin, nie filozof. Žil v dobe, keď sa nepochybovalo o tom, že Tóru a jej ústny zákon - Talmud - Boh zjavil židovskému národu. Slovo "nepochybovalo" je v predchádzajúcej vete dôležité. Znamená, že ani Biblia, ani Talmud nepodliehali otvorenému kritickému štúdiu. Je však historický fakt, že Tóra aj ústne právo (Talmud) sa vykladali a komentovali.

Uvedené tvrdenie platí aj pre Saadiu Gaona. Bolo to jeho presvedčenie o nemožnosti falzifikovať Tóru a Talmud, na ktorom postavil celý svoj život. Ako rabin si uvedomoval potrebu pomôcť človeku pochopiť obsah veršov Písma i zložitých diskusií v Talmude. Tým však, že nabádal k doslovnému chápaniu Písma všade tam, kde je to možné, pozdvihoval dôveru svojich súčasníkov vo vlastné chápanie Písma. On sám používal pri interpretácii Biblie techniky charakteristické pre rabínsku exegézu Písma. Rabínska exegéza sa nazýva midraš. Je to hebrejské slovo, ktoré znamená skúmanie alebo štúdium. Sú to techniky, ktoré používali rabíni približne od 2. do 6. storočia na interpretáciu Biblie a ďalšej literatúry [9]. Midraš je slovo odvodené od koreňa DRCH (cesta) a môže často označovať homiletický, nedoslovný spôsob čítania Biblie. Stelesňuje rôzne hermeneutické metódy, ktoré umožňujú interpretovať Písmo napr. ako symboly alebo znaky, podľa zámerov interpretátora. Aj výsledky súčasných výskumov uvádzajú, že sú to postupy typicky židovské, t. j. také, ktorými sa líšia od techník interpretácie v helenistickom myslení ([10]; [12]).

Midraš chápe Bibliu ako jedinečný text, ktorý má svoj pôvod v myslí Boha. Ľudia len zapísali jej obsah pod vplyvom svätého ducha, ktorý eliminoval možné ľudské zlyhania a zabezpečil, že sa táto božia správa odovzdávala bez chýb. Jej text má pevnú podobu, t. j. neuznávala a neuznáva sa žiadny jej variant. Má nespochybniteľnú autoritu na veky vekov. Neobsahuje žiadne chybné fakty ani protirečenia. Ak sa nám zdá, že ide o protirečenia, je možné ich zosúladiť. Možnosť, že by staršie právo, ktoré obsahuje, bolo zrušené, resp. nahradené novším právom, sa kategoricky odmieta. Všetky pravdy, ktoré sú dôležité pre ľudské poznanie, sú v nej obsiahnuté a môžu byť aj v Písme nájdené, ak ho skúmame správnym spôsobom. Je to text, ktorého význam je neohraničený. Ak sa stane, že si niektoré verše protirečia, je to len zdanie v myslí človeka, pretože sa rozkladajú v myslí Boha. Ak nájdete to isté tvrdenie na rôznych miestach, bude mať iný význam. Napr. na jednom mieste bude mať význam pre súčasný vek, na inom mieste pre budúci vek [11].

Presne tak to chápal aj Saadia Gaon. Z jemu dostupných exegetických techník uprednostňoval pšat, jednoduchý a doslovný výklad textu Biblie, ktorý použil aj vo svojej *Knihe mienok a učení viery*. Na viacerých miestach v nej zdôraznil, že text Písma je potrebné chápať doslova. Len tie verše, ktoré to výslovne neumožňujú, je potrebné vysvetliť alegoricky. V tejto súvislosti si dovoľím uviesť ukážku jeho výkladu priamo z pojednania o zmŕtvychvstaní: "Avšak niekto, by sa možno rád spýtal: 'Budú ľudia, ktorí vstanú z mŕtvych, v tom svete jesť a piť a ženiť sa, alebo nebude nič z týchto vecí?' Naša odpoveď na to je, že musíme chápať, že budú jesť a piť tak ako my a že sa budú tiež ženiť. Je to evidentné z faktu, že syn ženy zo Sarephty (Prvá Kniha kráľov 17:23) a jednej Sunamitky (Druhá Kniha kráľov 4:35), ženy, ktorú prinavrátil do života na tomto svete, aj jedla, aj pila po svojom oživení a bola pripravená sa vydať. Tiež jeden učenec z Talmudu tvrdil, že on sám bol potomok takejto osoby (Sanh.92b)."

Presvedčivý dôkaz zmŕtvychvstania na tomto svete bol sprevádzaný tým zázrakom, ktorý videl učiteľ Ezechiel, kňaz, a ktorý je zverejnený na začiatku biblickej pasáže začínajúcej slovami "Ruka Pána bola nado mnou, ..." (Ezechiel 37:1) atď. Ba čo viac, fakt, že sa táto smrť zjavila prorokovi (po vzkriesení - len doplnené), ako tvrdí Písmo: "... a vtom vstúpil do nich duch a ožili. I postavili sa na nohy, vojsko nadmieru veľké." (Ezechiel 37:10) poslúžil prorokovi ako záverečný dôkaz. Tak musí aj zbytok národa vziať do úvahy pozitívny dôkaz pravdy o tejto doktríne, keď vidia hocikoho z tých vzkriesených ľudí, ktorých poznajú, živých a zostávajúcich nažive." ([1], 280)

Uvedený citát je ukážkou toho, ako a) Saadia Gaon interpretoval verše Biblie, b) že spájal svoje skúmanie príčin neistôt a pochybností u svojich súčasníkov s autoritatívnym prorockým zjavením. Je zjavné, že takýto postup nie je v súlade s postupmi, ktoré používala novoveká filozofia, ale ani s tými, ktoré používa súčasná filozofia. Citáty z Biblie, ktorými sa to len tak hemží v *Knihe mienok a učení viery*, neplnia u neho len didaktickú funkciu alebo funkciu ilustrácií. Je to jeho štýl myslenia. Čo sa týka ilustračnej funkcie citátov z Biblie, Saadia Gaon ich používal s cieľom "názorne" doložiť svoju interpretáciu. Je možné práve na tejto Saadiovej práci začať sledovať niť vývoja, ktorý vyvrcholil v židovskom stredoveku rozvíjaním filozofie. Jej predstavitelia, napríklad už spomínaný M. Maimonides, dospeli k záveru, že vlastné porozumenie textu hebrejskej Biblie je prístupné len tým, ktorí vstúpili do ríše filozofie a vedy. Dovoľím si tvrdiť, že Saadia Gaon si to nemyslel. Rabínska exegéza biblie - midraš - bola pre neho dostatočným a vyhovujúcim spôsobom, ako správne pochopiť odkaz Biblie aj bez filozofie. Svojou knihou nechcel vyzývať súčasníkov na štúdium filozofie. Nie je to ona, ktorá by tvorila tretí pilier Saadiovho obrazu človeka. Saadia Gaon napísal za použitia midrašických techník dielo, ktoré sa dodnes intenzívne študuje. Jeho interpretácia viery a rozumu človeka, opierajúca sa o princípy židovského náboženstva, podčiarkuje špecifickosť židovského chápania ako viery, tak aj rozumu a samotnej interpretácie, ktoré tvoria piliere Saadiovho obrazu človeka.

LITERATÚRA

- [1] SAADIA GAON: *The Book of Beliefs and Opinions*. Translated from the Arabic and the Hebrew by Samul Rosenblatt. New Haven, Yale University Press, 4th ed. 1958.
- [2] ONDREJKOVÁ, A.: "Alchýmia slov alebo každé Ja má svoj 'čas púšte'". In: *Zborník Filozofickej fakulty UMB Filozofia a politológia* 2001.
- [3] HESCHEL, A.: "The Quest for Certainty in Saadia s Philosophy". In: *Jewish Quarterly Review*, N. S. XXXIII (1942-1943).
- [4] KELLNER, M.: "Could Maimonides Get into Rambam's Heaven?" In: *The Journal of Jewish Thought and Philosophy*, vol. 8, 1999.
- [5] LASKER, D. J.: "Medieval Critique of Christianity". In: *The Journal of Jewish Thought and Philosophy*, vol. 8, 1999.
- [6] MIČANINOVÁ, M.: "Racionálne zdôvodnenie židovského práva v Knihe mienok a učení viery". In: *Acta Iuridica Cassoviensia* 23, Košice 2000, s. 317-333.
- [7] TIROSH-ROTSCHILD, H.: "Jewish philosophy on the eve of modernity". In: *History of Jewish Philosophy*. London Routledge 1997. s. 499-573.
- [8] HREHOVÁ, H.: *Pohľad do dejín estetických systémov*. Bratislava, Charis 1998.
- [9] STEMBERGER, G.: *Talmud a midraš, úvod do rabínskej literatúry*. Praha, Vyšehrad 1999.
- [10] SAMELY, A.: "Between Scripture and its Rewording: Towards a Classification of Rabbinic Exegesis". In: *Journal of Jewish Studies*, vol. XVII, No 1, 1991, s. 39-67.
- [11] ALEXANDER, Ph.: "Midrash." In: *Dictionary of Philosophy*. London, Routledge 2000, s. 353-355.
- [12] NEUSNER, J.: *What is Midrash?* Philadelphia. PA, Fortress Press 1987.

---

doc. PhDr. Mária Mičaninová, CSc.
Katedra filozofie a ekonómie PF UPJŠ
POB - 45
Kováčska 26
040 75 Košice
SR
E-mail: micaninova@pravo.upjs.sk